

INTERFAOL TA'LIM METODLARINI DARS JARAYONIDA QO'LLASH

Mavlonkulova Anisa Sherzodovna*Samarqand davlat chet tillar instituti talabasi*

+998 90 282 56 51

anisa.mavlonkulova@icloud.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy ta'lim tizimida interfaol metodlarning o'рни va ahamiyati, ularni dars jarayonida samarali qo'llash yo'llari keng tahlil qilinadi. Interfaol metodlar o'quvchilarning faolligini oshirish, bilimlarni ongli va mustahkam o'zlashtirishlariga yordam berishi ta'kidlanadi. Maqolada xalqaro tajriba va milliy ta'lim amaliyotidan misollar keltirilib, muammolari va rivojlantirish istiqbollari ochib berilgan. Xulosa qismida esa interfaol metodlarni ta'lim jarayoniga keng tadbiq qilish uchun taklif va tavsiyalar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: Interfaol metodlar, zamonaviy ta'lim, dars jarayoni, innovatsion pedagogika, faollik, o'quvchi, mustaqil fikrlash.

Zamonaviy dunyoda tezkor o'zgarishlar, yangi texnologiyalarning jamiyat hayotiga kirib kelishi ta'lim sohasida ham tub yangilanishlarni talab qilmoqda. Fan va texnika taraqqiyoti, doimiy yangilanib borayotgan axborotlar mavjudligi, bilim olishga, yangiliklarga intilish hissini uyg'otmoqda. Shunday sharoitda an'anaviy ta'lim usullari tobora eskirib borayotgani bois, interfaol metodlarga ehtiyoj ortib bormoqda. Yangi pedagogik yondashuvlar, eng avvalo, o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirishi, ularda ijodkorlik, tashabbuskorlik, guruhda ishlash, jamoaviy hamkorlik va axborot almashish ko'nikmalarini rivojlantirishi bilan ajralib turadi. Shuning uchun ham, bugungi kunda oliy va umumiy o'rta ta'lim muassasalarida darslarni interfaol metodlar bilan olib borish dolzarb masalaga aylandi. Interfaol metodlar bu – o'qituvchi va o'quvchi faol ishtirok etadigan, ikki yoqlama muloqot asosida bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishga qaratilgan dars o'tish usullaridir. Asosiy xususiyati shundan iboratki, o'quvchi faqat passiv tinglovchi emas, balki a'lo darajada faol ishtirokchiga aylanadi. Interfaol metodlarning asosiy turlariga quyidagilar kiradi: rolli o'yinlar, muammoli vazifalar bilan ishlash, blits-so'rovlar, "Aqliy hujum", "Fikrlar yog'dusi", bahs va munozaralar, kichik guruhlar faoliyati, loyihaviy metod, savol-javob va boshqalar. Ularning har biri o'ziga xos didaktik va tarbiyaviy maqsadlarga xizmat qiladi [1:46].

Misol uchun, "Aqliy hujum" metodi orqali o'quvchilarda erkin, to'qima va ijodiy fikrlash, tez va aniq javob qaytarish qobiliyati rivojlanadi. Rolli o'yinlarda esa hazil-eshituv chanqoqlikni yengib, voqea ishtirokchilarining o'rniga o'zini qo'yib ko'rish orqali dars mazmuni yanada jonli va ta'sirli o'zlashtiriladi. Bu usullardan samarali

foydalanish o'quvchi hushyorligini kuchaytiradi, mustaqil xulosalar chiqarishga, bahs-munozara madaniyatiga o'rgatadi [2:72].

Ta'kidlash joizki, interfaol metodlar orqali mashg'ulot o'tkaziladigan darslarda an'anaviy darslardan ko'ra o'quvchilar yuqori natijalarga erishishadi. Sababi, bunday darslarda barcha o'quvchilarni faollikka jalb qilish imkoniyati ortadi. Masalan, guruhbozlik usuli (boshqacha aytganda, kichik guruhlar bo'lib ishlash) – o'quvchilarning harakatga oshno, bir-birini eshitishga, bir-biridan o'rganishga, hamjihatlikka, hamkorlikda vazifa bajarishga yordam beradi. Bu jarayonning segmentlari: o'qituvchi tomonidan guruh vazifasi qo'yiladi, guruh a'zolari o'zaro vazifani muhokama qiladi va yakuniy natijani taqdim etadi, oxirida esa umumiy bahs-munozara olib boriladi. O'quvchilar darsda faol bo'lganidan so'ng olgan bilimlarini mustahkamroq egallaydi, o'z fikrlarini ochiq ifoda eta oladi. Ilmiy tadqiqotlar interfaol usullarning o'quvchida tanqidiy va kreativ tafakkurni rivojlantirishga ijobiy ta'sirini qayd etadi. Ayniqsa, zamonaviy jamiyatda yangi innovatsion texnologiyalar, axborot-kommunikatsion vositalardan mahalliy va chet el o'qituvchilari darsda qanday foydalanayotganiga doir misollar, bu yondashuvning istiqboli ulkan ekanining dalilidir [3:113].

Har qanday dars metodikasini tanlashda afzallik va kamchiliklar bo'lishi mumkin. Interfaol usullarning asosiy afzalliklari quyidagilardan iborat:

Birinchidan, barcha o'quvchilarni dars jarayoniga faol jalb qilishi. Ikkinchidan, har bir o'quvchi o'z nuqtayi nazarini erkin ifoda etish imkoniyatiga ega bo'ladi. Uchinchidan, ijodkorlik, tanqidiy tafakkur, mustaqil fikrlash, kommunikativ kompetensiyalar rivojlanadi. To'rtinchidan, o'qituvchi-tinglovchi vazifasidan ko'ra, hamkor va maslahatchi sifatida faoliyat yuritadi.

Kamchiliklari esa, asosan, vaqtdan to'g'ri foydalanmaslik, o'quvchilarning yangi usullarga moslashishda qiynalishi va ba'zi mavzular interfaol tarzda yetarlicha ochilmasligi mumkinligidadir. Shu bois, o'qituvchi interfaol metodlarni sharoit va mavzuga qarab, mos tanlashda ehtiyotkor bo'lishi lozim.

Bugungi kun pedagogikada interfaol metodlarni to'liq va to'g'ri joriy etish uchun ba'zi muammolar mavjud. Eng avvalo, ba'zi muallimlar an'anaviy dars o'tish usullaridan voz kecha olmasliklari, dars mazmunini interfaol choralar orqali yetkazishda yetarli bilim va ko'nikmaga ega bo'lmasliklari bilan bog'liq. Shuningdek, sinfda o'quvchilarning faol qatnashuvi uchun motivatsiyaning pastligi, dars resurslari va zamonaviy texnologiyalar yetishmovchiligi, o'quvchilarning yuqori intizomi hamda darsga qiziqishining kamligi ham muammodir [4:100].

Bundan tashqari, o'qituvchining pedagogik mahorati, doimiy izlanishda bo'lish, yangi metodlarni joriy etishda o'z ustida ishlash, o'z bilim va ko'nikmalarini takomillashtirib borishi muhimdir. Shu bilan birga, dars hajmi, o'quvchilar soni, sinf sharoiti hamda dasturga to'g'ri muvofiqlashtirish ham alohida ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston ta'lim tizimida ham so'nggi yillarda interfaol dars o'tishchu metodikalarni keng joriy etish jarayoni boshlangan. Yangi avlod darsliklarida, pedagog-kadrlarni tayyorlash va qayta tayyorlash kurslarida interfaol metodlardan samarali foydalanish bo'yicha seminar-treninglar, master-klasslar tashkil etilmoqda. Bu esa, o'z navbatida, o'quvchilar bilim saviyasining oshishiga, fanlarga bo'lgan qiziqishining ortishiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Misol uchun, faol metodlar orqali tarix darslarida tarixiy voqealarni ro'li taqsimlangan holatda sahnalashtirish, adabiyot darslarida esa asar qahramonlari sifatida chiqish, chet tillarida esa guruhli suhbat metodi orqali jonli muhit tashkil qilish mumkin. Hozirgi kunda deyarli barcha umumiy o'rta ta'lim maktablari va oliy o'quv yurtlarida o'quvchilarning ko'proq mustaqil ishlashiga e'tibor qaratilmoqda, bunda loyihaviy ishlar, "Debat", "Jadval to'ldirish", "Fikrlar charxi" kabi interfaol texnologiyalar keng joriy qilingan [5].

Dunyoning rivojlangan mamlakatlarida interfaol metodlardan faol foydalaniladi. AQSh, Buyuk Britaniya, Germaniya va boshqa ilg'or davlatlarda darslarda "kollejni o'qish", "debate", "peer education", "campus exchange", "workshop" va boshqa o'quvchilarning mustaqil va guruhli jarayonlari asosidagi metodlar keng tarqalgan. Yevropa mamlakatlarida "umrboqiy ta'lim" konsepsiyasi asosida uzluksiz yangilanib turadigan fanni o'rganish, faqat ma'lumot olish emas, ma'lumot asosida tahlil va amaliyotga qodir bo'lishga urg'u beriladi.

Janubiy Koreya, Singapur, Yaponiya kabi davlatlar ta'lim dasturlarida "Flipped classroom" (ag'darilgan sinf xonasi) modeli asosida, uyda mavzuni o'rganib kelib, sinfda esa asosan muhokama, amaliy faoliyat, muammoli vazifalarni bajarishga asoslangan usullar keng ommalashgan. Bu esa talabalarda hayot uchun muhim ko'nikmalar, zamonaviy dunyoda raqobatbardosh fazilatlarini rivojlantirishni ta'minlaydi.

To'g'ridan-to'g'ri hayotiy natijaga erishish uchun interfaol metodlardan foydalanishda quyidagi amaliy tavsiyalarni e'tiborga olish kerak.

Birinchi navbatda, dars mavzusiga, sinf darajasiga va o'quvchilar soniga mos interfaol usulni tanlash lozim. O'qituvchi har bir o'quvchini darsga faol jalb etishi, vazifalar taqsimotida ham hamma vazifa olishiga e'tibor qaratishi kerak. Darsda ishlatiladigan vositalar va materiallar oldindan puxta tayyorlanishi kerak. Har bir vazifada individual yondashuvlardan foydalanib, o'quvchilar o'rtasida o'zaro munosabatlarni rivojlantirishga harakat qilish lozim.

Shuningdek, o'qituvchi har safar yangi metodlarni o'z ustida sinovdan o'tkazishi, tajribali ustozlar, internet va manbalardan o'rganishi, malaka oshirish kurslarida qatnashishi muhim. Dars vaqtida o'quvchilarga so'z berish, mustaqil izlanishga rag'batlantirish, natija chiqarganda esa albatta rag'batlantirish, yaxshi ishtirokchilarga

e'tibor qaratish katta ahamiyatga ega. Dars oxirida esa qisqa xulosa va umumlashtirish, ba'zan norasmiy muxokamlar orqali bilimni mustahkamlash tavsiya etiladi.

Yuqoridagi tahlil va misollardan ko'rinadiki, interfaol ta'lim metodlarini dars jarayoniga kiritish hozirgi tez o'zgaruvchan hayotimizda muhim ahamiyat kasb etadi. Darslarni interfaol metodlar asosida tashkil etish samaradorlikni oshiradi, o'quvchilarni faol va ijodiy fikrlashga, bir-biriga yordam berishga, har bir bilimni mustaqil egallashga va real hayotga tayyorlaydi. Interfaol metodlarni o'zlashtirishda o'qituvchilarning malakasi, doimiy izlanishi, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalana olishi muhim o'rin tutadi. Kelgusida har qanday sohada ijtimoiy faol, mustahkam bilimli, yuqori malakali yosh avlodni tayyorlash uchun interfaol metodlardan samarali foydalanish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ilhomova M.K. "Ta'lim jarayonida interfaol metodlar", Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, 2019.
2. Sharipova D. "Pedagogik innovatsiyalar va zamonaviy ta'lim texnologiyalari", Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.
3. Ergasheva F.X. "Interfaol o'qitish metodlari va samaradorligi", Jurnal: Ta'lim va amaliyot, 2021.
4. Niyozova Z. "Innovatsion pedagogika: nazariya, amaliyot va istiqbollar", Toshkent, 2022.
5. Tadjibayeva Z. "Dars jarayonida interfaol metodlarni qo'llashning dolzarbligi", O'zbekiston pedagogik ilmiy jurnali, 2023.
6. Karimov A., "Tajribali o'qituvchidan interfaol darslar", Toshkent, 2023.